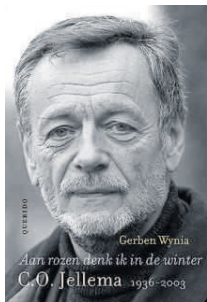

Presentatie en meer lezen

Aan rozen denk ik in de winter. C.O. Jellema 1936 – 2003 van Gerben Wynia verschijnt 6 december bij uitgeverij Querido. Prijs: 45 euro (650 blz.). De biografie wordt vandaag gepresenteerd in het kerkje van Fransum in Den Ham.

Dan wordt tevens *Omdat een droom mij aankeek* gepresenteerd, een door Wynia samengestelde bloemlezing van uitgeverij Vliedorp met een nawoord van Marjolaine de Vos. Prijs: 15,95 euro (92 blz.). Vrijdag 9 december is Wynia te gast tijdens De Literaire Hemel in Amen. www.literairehemel.slaid.nl

Net verschenen: *Verdwijnen in een woord* van J.J.C. Dee, een studie waarin wordt nagegaan hoe de dichter C.O. Jellema in zijn gedichten een portret van zichzelf schetst en hoe hij verbonden is met de neo-romantiek en het neo-symbolisme. Uitgeverij Flanor. Prijs 29,50 euro (624 blz.) www.uitgeverijflanor.nl

De in Beilen geboren en in Leens gestorven dichter en essayist C.O. Jellema schreef om het leven aan te kunnen. FOTO ARCHIEF DVHNLADIMIR VAN DER BURGH

De dichter en essayist C.O. Jellema werd tijdens zijn leven afgeschilderd als onmodieus, gesloten en zelfs saai. Met zijn biografie wordt weer eens bewezen dat stille wateren diepe gronden hebben.

Tekst Joep van Ruiten

Jezelf worden, hoe doe je dat?

In de veelbesproken speelfilm *Close*, nu in de bioscoop, vertelt regisseur Lukas Dhont over het dramatische einde van een intense jongensvriendschap. De hoofdpersonen raken elkaar kwijt op de middelbare school als ze worden aangesproken op hun hechte band, waarna de ene vriend de ander laat vallen. De gevolgen zijn desastreus.

Cor Jellema overkwam op 15-jarige leeftijd iets vergelijkbaars. Hij was na een geïsoleerde jeugd in Beilen kort daarvoor naar Hoogland verhuisd en dacht op het gymnasium in Amersfoort eindelijk aansluiting te hebben gevonden. De vriend zag het anders en verbrak onder groepsdruk de band. Jellema wist niet wat hem overkwam. En hij zat al zo in de knoop.

TELEURSTELLING OP TELEURSTELLING
Gerben Wynia, literair erfgenaam van de dichter en essayist C.O. Jellema (1936 – 2003), introduceert zijn hoofdpersoon in de biografie *Aan rozen denk ik in de winter* als een hoogbegaafd en sensibel kind. Een buitenbeentje. Zoon van een Nederlands Hervormde predikant uit Friesland en een statige moeder uit Groningen. Na een jaar met tbc zeer op zichzelf. Een dromer.

Ervan overtuigd dat zijn dagboeken en de literatuur een oprechte wereld bieden dan de werkelijkheid, besluit hij dichter te worden. Vooruitlopend gaat Jellema op advies van zijn vader rechten studeren in Amsterdam. Als dat hem naar de keel vliegt, stapt hij over op theologie. Uiteindelijk wordt het

Duits in Utrecht. In 1961 debuteert hij op 25-jarige leeftijd met de bundel *Klein gloria en andere gedichten*. Daarna volgt teleurstelling op teleurstelling.

Biografieën over dichters zijn een wonderlijk fenomeen, in dit geval is dat weinig anders. De poëzie van Jellema heeft nooit een breed publiek bereikt en ook in de literaire wereld is zijn naam klein gebleven. Strikt genomen waren zijn leven en werk allerminst spectaculair. Ter illustratie: *Aan rozen denk ik in de winter* is al halverwege als na een reeks weigeringen zijn tweede dichtbundel wordt gepubliceerd. Ook die, *Tijdverblijf* in 1971, valt dood.

Toch is deze biografie een zeldzaam boeiend boek. Goed dat het er is. Dat heeft, op de eerste plaats, met die afwijzingen te maken.

Wynia laat nauwgezet zien dat Jellema geen makkelijke man was. Zeer gereserveerd van karakter, door opvoeding en uit zelfbescherming. Daarnaast had hij de tijd tegen. Terwijl de aandacht uitging naar de Vijftigers, de Zestigers en in de jaren 70 naar dichters als Jacques Hamelink, Gerrit Kouwenaar en Hans Faverey zat hij kniezend op zijn eilandje.

DE HOMOSEXUEEL ALS ABNORMAAL MENS
En dan was hij ook nog eens een homoseksueel, die zich – in de jaren 50 en 60 – in kringen van homoseksuelen weinig op zijn gemak voelde. 'Wat betreft homo-emancipatie kon hij alles navoelen en begrijpen, maar de homoseksualiteit zelf wantrouwdde hij en daar-

mee ook zichzelf', schrijft Wynia over het moeizame proces van zelfacceptatie. 'Een homoseksueel was in zijn ogen eigenlijk een abnormaal mens, die binnen een overwegend heteroseksuele maatschappij een exclusieve en verheven positie bekleedde.'

Het boeiende heeft vooral te maken met de conclusies en volharding van de tober Jellema. In plaats van zich te voegen, trok hij een eigen plan, continu twijfelend of hij daar juist aan deed. Zijn gedichten werden daar niet per se toegankelijker van, het zijn uitkomsten van permanent zelfonderzoek geïnspireerd door Rilke en Hölderlin. Maar toen hij erin slaagde zichzelf als dichter opnieuw uit te vinden, dwong hij alsnog respect af. In kleine kring.

HAAKS OP DE TIJDGEEST

Halverwege de jaren 80, Jellema werkte als universitair docent Duits in Groningen, ontving hij voor het eerst een onderscheiding: de Herman Gorterprijs voor *De toren van Sneldon* uit 1983, dan zijn vijfde bundel. Bij de uitreiking profileerde hij zich, in de woorden van biograaf Wynia, als 'een dichter met een poëtica op metafysische grondslag, die haaks op de tijdgeest staat'.

Jellema schreef niet om de publieke belangstelling, maar om het leven aan te kunnen: 'Om de wanorde, het toevallige en het voorbijgaan van alles te overwinnen.' Hij moest toegeven dat dit niet erg veel hielp en bovendien van korte duur was, maar daarmee had hij

vrede. Waar het steeds weer om ging, elk gedicht opnieuw: kijken en willen vasthouden. Schrijvend doordringen tot de dingen en zo het gevecht aangaan met het verwarrende en contingente van de werkelijkheid.'

Op dit punt aangekomen in de biografie kantelt het koude beeld van de fascinerende Jellema. Was hij eerder nog een zuil voor etiketten als cerebraal, archaisch, vormvast, onmodieus en erudiet, volgens anderen een gereserveerde, narcistisch, gesloten, melancholisch en saai persoon, meer en meer komt hij over als innemend en contemplatief, kwetsbaar, angstig en ook onzeker.

Geen man om mee te lachen, inderdaad. Eén keer kan dat wel, als Wynia beschrijft dat schilder Matthijs Röling wordt gevraagd de vriend van de dichter te verwijderen van een gezamenlijk portret. Jellema stelt voor de vriend in een bos bloemen te veranderen. Als dit ongepast wordt gevonden, want te treurig, stelt Röling een aap voor. Waarop Jellema de schilder met de beste bedoelingen de vrije hand geeft.

ZELFVERLOSSING

Het is de ernst die dit boek zo de moeite waard maakt, als tegengewicht voor het hedendaags gebubbel en de hang naar actualiteit. Wynia staat uitgebreid stil bij liefde, leven en maatschappelijke loopbaan, maar de meerwaarde zit in de minutieuze aandacht voor hoe Jellema zich probeert te verlossen en uiteindelijk zichzelf wordt.

Hoofdstuk na hoofdstuk lezen we hoe een denker al schrijvend in het reine probeert te komen met wat hij voelt. 'Dichten is een samenspel tussen wat zich aandient en het intellect dat daar vorm aan geeft', schreef Jellema daar zelf over.

Het is geen verrassing dat de domineeszoon en gesjeesde theologiestudent zich op het einde van zijn leven gaat bezighouden met de mystiek van Johannes Tauler en Meister Eckhart. Niet vanuit een godsverlangen, maar om woorden voor het onzegbare te vinden.

AUTHENTIEK

Dit is geen materiaal dat goede kijkcijfers garandeert. Eerder doet het een presentator, of eindredacteur, na afloop in vloeken uitbarsten. Maar wat niet scoort of niet leuk lijkt, is niet per se minder waardevol. Het mag bijzonder en leerzaam heten dat Jellema, uit onvermogen of narcisme, dat is om het even, steeds is blijven zoeken naar waarachtigheid. Authentiek, op een onmodieuze manier.

Daardoor was C.O. Jellema een groot deel van zijn leven op zichzelf aangewezen, met literatuur en zijn dagboeken als beste vrienden. Zo eindigde het niet, blijkt uit *Aan rozen denk ik in de winter*. Hij vond liefde in Leens en een tuin als inspiratiebron. De literatuur en de dagboeken bleven, en in de loop der jaren kwamen daar lezers en bewonderaars bij. Met als gevolg dat zijn werk postuum nog steeds net zo leeft. Misschien zelfs meer dan daarvoor.

“Schrijvend doordringen tot de dingen”